

Streszczenie

Wstęp: Człowiek przez całe swoje życie przebywa w określonym środowisku społecznym, w którym dokonują się znaczące procesy osobowościowe. Jego funkcjonowanie uzależnione jest od kontaktów z wieloma podmiotami w różnych grupach społecznych. Zajmuje w nich określone miejsce, czyli pozycję społeczną.

Grupa rówieśnicza jest dla dziecka miejscem, w którym nabywa ono wiele pożądanych umiejętności społecznych i znacząco wpływa ona na postęp procesu socjalizacji młodego człowieka. Posiada ona ogromne znaczenie, szczególnie w przypadku dzieci w wieku szkolnym, gdzie pojawia się potrzeba izolacji od osób dorosłych i nieodparta chęć przebywania wśród rówieśników o podobnych zainteresowaniach czy upodobaniach.

Cel pracy: Niniejsze badania realizowane były w dwóch etapach. Celem badań w pierwszym etapie była diagnoza stosunków interpersonalnych uczniów w klasach szkolnych oraz ich uwarunkowań (szkolnych, rodzinnych), a także wskazanie zależności między pozycją socjometryczną ucznia a osiąganymi przez niego wynikami w nauce, poziomem jego sprawności fizycznej i standardem społeczno-ekonomicznym.

Celem badań w drugim etapie była ocena wpływu autorskiego programu wychowawczego na pozycję społeczną i wizerunek w klasie uczniów odrzuconych, wyłonionych w pierwszym etapie badań. Program opracowany został wspólnie z pedagogiem szkolnym, a służył on poprawie pozycji w klasie jednostek nieakceptowanych oraz poprawie relacji interpersonalnych w badanych klasach.

Materiał i metody: Badaniami objęto 452 uczniów, w wieku 12-13 lat z 21 oddziałów klas VI i VII szkół podstawowych – 273 uczniów szkół miejskich oraz 179 uczniów szkół wiejskich. Badania realizowano w I i II semestrze roku szkolnego 2018/2019. Zastosowano następujące metody badawcze: sondaż diagnostyczny (autorska ankieta dotycząca standardu społeczno-ekonomicznego rodziny badanych), socjometrię (klasyczne testy wg koncepcji J.L. Moreno – mierzące więzi osobowe „Partner w ławce” i mierzące więzi rzeczowe „Samorząd w klasie”), wywiad (wywiad z wychowawcami klas i nauczycielami wychowania fizycznego), analizę dokumentów szkolnych (dzienniki lekcyjne i arkusze ocen), testowanie (wybrane próby Międzynarodowego Testu Sprawności Fizycznej „Eurofit”).

Wyniki: Badania dotyczące wpływu środowiska zamieszkania ucznia (miejskie, wiejskie) na jego popularność w zespole klasowym – wykazały, że uczniowie

zamieszkujący teren miejski, jak i wiejski nie różnili się w wynikach pozytywnych i negatywnych wskazań w zastosowanych testach socjometrycznych. Wskazano, że płeć różnicuje pozycję socjometryczną w klasie klasowej. Chłopcy są częściej odrzucani niż dziewczęta i częściej osiągają niższą pozycję socjometryczną na skali popularności. Przeprowadzone analizy materiału empirycznego pokazały, że związki między wynikami w nauce a pozycją socjometryczną są silniejsze w szkołach miejskich niż wiejskich. W szkołach miejskich związki te były istotne statystycznie zarówno w I, jak i II badaniu, natomiast w szkołach wiejskich tylko w II badaniu.

Wykazano, że uczniowie osiągający niższe wyniki w sprawności fizycznej osiągają mniej pozytywnych wskazań w testach socjometrycznych, natomiast badani o wysokich wynikach sprawności fizycznej osiągają więcej pozytywnych wskazań w zastosowanych testach.

Badania dotyczące związku pozycji społecznej ucznia i jego sprawności fizycznej w szkołach miejskich i wiejskich wykazały, iż uczniowie z niższymi wynikami sprawności fizycznej otrzymują mniej wskazań pozytywnych co wpływa na ich popularność. Natomiast uczniowie o wysokich wynikach sprawności fizycznej są popularni. W obu środowiskach (miejskim i wiejskim) badane związki między popularnością a sprawnością fizyczną były istotne statystycznie.

Badania związane z wpływem standardu społeczno-ekonomicznego rodziny na popularność uczniów w klasie, przeprowadzone zarówno w szkołach miejskich, jak i wiejskich, potwierdziły w obu etapach badań istnienie związku istotnego statystycznie tylko w szkołach miejskich. Uczniowie z wyższym standardem społeczno-ekonomicznym rodziny uzyskiwali więcej pozytywnych wskazań w testach socjometrycznych.

Wyniki badań potwierdzają, iż odpowiednie działania wychowawcze w stosunku do uczniów odrzuconych – tzw. „pozytywne wzmocnienie” – zmieniają ich wizerunek w oczach pozostałych uczniów.

Słowa kluczowe: popularność ucznia, uczeń odrzucony, sprawność fizyczna, wyniki w nauce, standard społeczno-ekonomiczny, klasa szkolna.

Abstract

Introduction: Human, throughout his life, resides in a specific social environment in which significant personality processes take place. His or her functioning depends on contacts with many entities in different social groups. He or she occupies a certain place, or social position, therein.

The peer group is the place for the child to acquire many desirable social skills and it significantly influences the progress of the young person's socialisation process. It is of great importance, especially for school-age children, where there is a need for isolation from adults and an irresistible desire to be among peers with similar interests or preferences.

Objective of the paper: The below studies were conducted in two stages. The aim of the study in the first stage was to diagnose a pupil's interpersonal relations in school classrooms and their determinants (school, family), as well as to identify the relationship between a pupil's sociometric position and their educational performance and level of physical fitness as well as their socio-economic standard.

The aim of the study in the second stage was to evaluate the impact of the author's educational programme on the social position and image in the classroom of the rejected pupils identified in the first stage of the study. The programme was developed jointly with a school educator, and it served to improve the position in the class of unaccepted individuals and to improve interpersonal relations in the classes studied.

Material and Method: The study involved 452 pupils, aged 12-13 years from 21 divisions of sixth and seventh grade in primary schools – 273 pupils from urban schools and 179 pupils from rural schools. The study was carried out in the first and second semesters of the 2018/2019 school year. The following study methods were used: diagnostic survey (author's questionnaire on the socio-economic standard of the respondents' family), sociometry (classical tests according to the concept of J.L. Moreno – measuring personal ties "Partner at the bench" and measuring tangible ties "Self-government in the classroom"), interview (interview with class teachers and physical education teachers), analysis of school documents (class diaries and grade sheets), testing (selected samples of the International Physical Fitness Test "Eurofit").

Results: A study on the influence of the pupil's residential environment (urban, rural) on their popularity in the class team – showed that pupils living in an urban area as well

as in a rural area did not differ in the results of positive or negative indications in the applied sociometric tests.

It was indicated that gender differentiates sociometric position in the classroom. Boys are more often rejected than girls and more often achieve a lower sociometric position on the popularity scale.

The analyses of the empirical material conducted showed that the relationships between educational performance and sociometric position are stronger in urban schools than in rural schools. In urban schools, these relationships were statistically significant in both Study I, as well as in Study II, while in rural schools only in Study II.

It has been shown that pupils with lower physical fitness scores achieve fewer positive indications in sociometric tests, while respondents with high physical fitness scores achieve more positive indications in the tests used.

Research on the relationship between a pupil's social position and physical fitness in urban and rural schools showed that pupils with lower physical fitness scores receive fewer positive indications which affects their popularity. In contrast, pupils with high physical fitness scores are popular. In both settings (urban and rural), the associations studied between popularity and physical fitness were statistically significant.

Studies related to the impact of family socio-economic standard on pupils' popularity in the classroom, conducted in both urban and rural schools, confirmed in both stages of the study the existence of a statistically significant relationship only in urban schools. Pupils with a higher family and socio-economic standard obtained more positive indications in the sociometric tests.

The results of the study confirm that appropriate educational measures for rejected pupils – so-called "positive reinforcement" – change their image in the eyes of other pupils.

Keywords: pupil's popularity, rejected pupil, physical fitness, academic performance, socio-economic standard, school class.